

Az erdőművelés megváltozott helyzete gazdálkodásunk új rendszerében

DR. CSESZNÁK ELEMÉR

Gyakran esik az utóbbi időben arról szó, hogy gazdaságirányításunk új rendszerében az erdőművelés szakmai szempontjai háttérbe szorulnak. Van-nak, akik úgy vélik, hogy a közvetlen hasznot hajtó termelési ágak mellett az erdőművelés szerepe erősen hanyatlott.

Ami írásra késztetett, az, hogy mindezt az erdőfeltés keserű hangján mondják. Márpedig mindenképpen el kellene kerülnünk, hogy fejlődésünk téves értékelése folytán szakembereink egy része valóban sötétben lássa a jövőt és kedveszegetten végezze munkáját. A kérdés ezért feltétlenül tisztázásra szorul, amit a múlt gazdálkodásának elemzése és a jövő célkitűzéseinek meghatározása révén kívánunk elvégezni.

1945-től napjainkig erdőgazdálkodásunk és ezen belül az erdőművelés oly nagy horderejű fejlődésen ment át, amely világviszonylatban is kiemelkedő. Az erdők államosítása önmagában is korszakalkotó mozzanat volt. Az erdőművelés körébe tartozó tevékenység sem maradt azonban jelentőségében le emellett, s ezt nagyrészt annak köszönhetjük, hogy az erdőművelés kiemelt ága volt az erdőgazdálkodásunknak. Mind anyagi, mind erkölcsi viszonylatban szinte határtalan volt a támogatás mértéke. Sok évtizedes lemaradást hoztunk be és sok-sok erdész szakember elérhetetlen álma vált valóra. Hatalmas fátlan területeket erdősítettünk, rontott erdők tömegét alakítottuk át, magas szintre emeltük állománynevelésünket, a felújítási módszereinket, kidolgoztuk az erdő és termőhely tipológiát stb., hogy csak a legfontosabbakat említsük. A részletes ismertetés helyett utalunk *Dr. Sali Emil: Az erdőgazdálkodás 25 esztendeje (Az Erdő, 1970. 3.)* című cikkére. Ugyanott esik szó azonban arról is, hogy az elmúlt időszakban kialakult, jól bevált elvek és eljárások egyrésze már elavult, s csak gátolják a munka hatékonyságát. Ezek részben a finanszírozási rendszerből erednek, részben pedig szakmai jellegűek.

Az erdőművelési munkák finanszírozása sokszor nem volt összhangban a szakmai tevékenység racionalizálási törekvéseivel. Ez arra vezetett, hogy gyakran — csupán fiktív pénzügyi eredmények érdekében — drágábban is és feleslegesen is végeztünk munkákat. Különösen ez volt a helyzet 1960-ig, amíg a 3%-os nyereség, ill. 37%-os regie a minél nagyobb ráfordításra ösztökölte az erdőgazdaságokat. Valamelyest javult a helyzet ezt követően, amikor bevezettük az egységáras elszámolást, azonban ez is további fejlesztésre szorult, mivel még mindig nem teremtett kellő összhangot a szakmai követelmények és a gazdaságosság törekvései közt. Következésképpen nem eléggé törekedtünk a munkák racionalizálására. Nem ösztökölte azonban a kutatást sem a technológiai egyszerűsítések vizsgálatára, a kutatási eredmények bevezetése pedig vontatottan haladt.

Az elszámolás most bevezetett rendszere gyökeresen változtat ezen. Hatását az erdőművelő nemcsak saját munkaterületén érzi, mert követelményeket támasztanak vele szemben a többi termelési ágak is: a fahasználat, gépesítés stb. Ezért az eddig oly sok előnyt élvező erdőművelés egyszerűben mostohagyermeknek tűnik és felébred sokakban a ránk oly jellemző erdőfeltés.

Vitathatatlan tényként kell leszögeznünk azt, hogy hazánk gyarapodó erdőkincsét a jövőben sem kívánjuk a pillanatnyi haszon eléréseért feláldozni. Művelését, a benne folyó gazdálkodás színvonalát éves nyereségek elérése mellett is biztosítani akarjuk. Az erdőművelési ágazat ugyanis képes arra, hogy re-

videálva eddigi munkáját, egyszerűsítse eljárásait, reálisan csökkentse költség- és munkaerőigényét anélkül, hogy szakmai engedményeket kellene tennie.

Ha *erdőművelési gyakorlatunk eddig alkalmazott eljárásait* értékeljük, megállapíthatjuk, hogy sok közülük elavult. Szakmai tekintetben nem hasznosítja eddigi kutatásaink eredményeit, társadalmilag pedig egészen más környezetben (közgazdasági szemlélet, munkaerőhelyzet, technikai színvonal stb.) születtek. Állománynevelés terén például az eddig ideálisnak tartott és előírt schädelini elvek a maguk aprólékos, szinte kertészkesedő eljárásaival a két világháború közti munkaerő feleslegre épültek. A felújítóvágások ma leggyakrabban alkalmazott eljárásai is csaknem száz, sőt kétszáz esztendősek (*Hartig* ernyős felújítóvágása 1791, *Gayer* csoportos felújításvágása 1880.), melyek még nem vehették figyelembe a termőhely és a fafajok ma ismert összefüggéseit, az erdő-társulások sajátosságait, feltártságukat, a gépesített fakitermelés kívánalmait.

A múlt és jelen összeütközése természetes és szükségszerű velejárója az életnek. Ezt tudomásul kell vennünk és a merev elzárkózás, a múlthoz, a megszokotthoz való görcsös ragaszkodás helyett az újhoz, a megváltozott viszonyokhoz való alkalmazkodás lehetőségeit kell keresnünk.

A továbbiakban részleteiben kívánunk az erdőművelés két legfontosabb ágában, az állománynevelés és felújítás terén, azokkal a racionalizálási lehetőségekkel foglalkozni, melyek a kutatások eddigi megállapításai alapján szakmailag sem kifogásolhatók.

Az állománynevelés terén

Az állománynevelés az erdőgazdálkodás egyik leginkább munka- és költségigényes ága. Különösen a fiatalkori ápolások és nevelővágások gyakorisága, a kikerülő faanyag értékesíthetlensége miatt jelent nyomasztó terhet. Dr. Sali Emil megállapításaihoz csatlakozva kell rámutatni arra, hogy a múltbeli finanszírozási rendszer sem ösztökélt racionalizálásra, főképp nem a beavatkozások gyakoriságának csökkentésére. A munkák hatékonyságának növelésére e téren az alábbi lehetőségek kínálkoznak:

1. Faállományainkat *ökonómiailag osztályoznunk kell*. Ennek alapján differenciáltan, belterjesen vagy külterjesen neveljük azokat vagy esetleg egyáltalán nem végzünk bennük állománynevelési munkát. Karsztbokorerdőkben például egyáltalán nem ellentétes az erdőművelés szakmai elképzeléseivel, ha a sarjerdő polgárjogot nyer. Ha 25 éves tapasztalatainkat leszűrjük, látjuk, hogy az átalakításukra fordított törekvéseknek csak igen kis százaléka valósult meg. Kérdés, hogy ez is megérte-e?

Akár a termőhely vagy fatermés, akár a pénzügyi eredmény (árbevétel-ráfordítás) alapján osztályozunk, annak csak kizáró jellege lehet. Nem szabhatja azonban meg a ráfordítás alsó határát. Tudott dolog, gyakran legjobb állományainkban kell a legkevesebb munkát végezni, holott erre az ökonómiai osztályozás alapján bőségesen lenne anyagi lehetőségünk. Ezt az ellentmondást az ökonómiai értékelés mellett kiadott szakmai normák és ezekből levezetett gazdasági ösztönzők segítségével lehetne feloldani.

2. *Természetes újutatból eredő állományok* fiatalkori nevelővágásai során jobban alapozhatunk az erdőfejlődés törvényszerűségeire, hisz az itt végbemenő folyamatok nagyrésze nem ellentétes gazdasági céljainkkal:

— így elegyetlen állományokban a természetes kiválasztás alapján végbemenő differenciálódásra (lásd *Szappanos A.*: Javaslat a tisztítási korú állományok nevelésére. Az Erdő, 1967. 1.);

— elegyes állományokban pedig az egy társuláson belül élő fafajok társulási energiájának ismeretére, ill. a fafajcserek lefolyásának törvényszerűségeire.

Ezáltal elkerülhetővé válnak egyes elegyarány szabályozó beavatkozások. (Csesznák E.: A fafajok társulás-képességének szerepe az elegyes állományok nevelésének racionalizálásában. Erd. és Faip. Egyetem Tud. Ülészszak, 1969.)

3. *Mesterséges felújítás és erdőtelepítés esetén* valóban „túlzásba vittük az elegyes faállományok kialakítására irányuló törekvéseket” (Sali E. 1970.). Ez nemcsak a feldolgozóipar tervezését és termelését érinti hátrányosan (a fejlett finn faipar csak 3 fafajjal dolgozik: Nyi, Ef, Lf), hanem felesleges többletmunkával terheli az állománynevelést is. (Lásd Borsos Z.: A fafajmegválasztás néhány kérdéséről Nyugat-Dunántúl térségében. Az Erdő, 1962. XII.; Csesznák E.: Néhány gondolat az állományápolás egyszerűsítéséről. Az Erdő, 1966. IX.) Igen sok esetben azért kell csupán nevelővágásokat végeznünk, hogy eltávolítsuk a néhány évvel korábban telepített elegyfajokat. Mindezen felül figyelembe kell vennünk azt a tényt is, hogy a fatermési vizsgálatok adatai alapján (Assmann, E.: Waldertragskunde) az elegyetlen faállományok hozama általában nagyobb, mint az elegyeseké. (Borsos Z. előbb hivatkozott cikke.)

Elegyes faállományokat csak kivételes esetekben és jól megfontolt módon, kevés fafajjal ültessünk *Erdeink* legyenek a termőhely változásának függvényében elegyesek és ne faállományaink (a célállománytípusok).

Elegyetlen faállományok telepítése során viszont ügyeljünk arra, hogy azok termőhelyálló, de heterogén, bastard populációt képezzenek és így jól differenciálódjanak.

4. A középkorú és érett állományok nevelővágásai, gyérítései közül a *növedékfokozó gyérítéseknek* előnyös hatása nem egyértelmű. Sablonos előírásától helyes lenne két okból is eltekinteni és ezt a vágást véghasználatra koncentrálni.

— A növedékfokozást, mint állománynevelési törekvést nem a faállomány összességére értjük, hanem csak egy meghatározott számú V-fára, amelyeken értéknövedékre számítunk. Tudjuk, hogy az állománynevelésekkel az összes fatermés csak jelentéktelen mértékben növelhető, általában azonban inkább csökkentjük. Oly esetekben tehát, amikor az állomány minősége, faji összetétele vagy mérete nem megfelelő, a növedékfokozó gyérítéseknek nincs jelentőségük. Így fagylyéces cseresekben, elegyetlen gyertyánosokban, rontott erdőkben és általában száraz termőhelyű V—VI. és ennél rosszabb fatermési osztályú állományokban (ökonómiai osztályozás!).

— Fényigényes állományalkotó fafajaink (ksT, ktT, Ef, Ny) koronáinak plaszticitása kicsi. Ezért gyakran szokott előfordulni, hogy aránytalan, kiskoronájú ($D/d < 15$) állományokban a növedékfokozó gyérítés után a megbontott záródást a fák nem képesek többé helyreállítani. Ennek következményeként a talaj bazifil termőhelyeken gyomosodik, cserjésedik, ami nemcsak a természetes felújítást teszi lehetetlenné, hanem a fatermelés, közelítés folyamatát is nehezíti, drágítja. *Számos rontott erdőnk és sok fölösleges munka származik a növedékfokozó gyérítések mindenáron való, sablonos végrehajtásából.*

A felújítás terén

Feltehető, hogy az állománynevelések egyszerűsítésével kapcsolatban vázolt lehetőségeket az erdőművelés gyakorlati és elméleti szakemberei hamar magukévá fogják tenni. Mindenekelőtt azért, mert munkaerőt, költséget és fáradtságot kímélhetnek meg általuk. (Elszámolási rendszerünk sem teszi kifizetővé a felesleges munkákat.) Bevezetésükön fog fáradozni azonban azért is, mert az erdőművelés, mint termelési szakágazat *saját érdekében szab új felteteleket*. Más és ezért nehezebb is a helyzet a felújítások terén, ahol az érde-

kek a fahasználattal érintkeznek, amelyek éppen napjainkban gyakran meg is ütköznek, mivel céljaik nem azonosak.

Az ellentétek megnyugtató elhárítása nem könnyű feladat. Szükséges hozzá mindkét részről a fejlődés irányába ható segítő jószándék és a szakemberekben támadt szakmai bizonytalanság tisztázása.

Igen fontos, hogy világosan lássuk: a hosszú termelési ciklusban termelő erdőgazdaság (és ne csupán az erdőművelő) *tevékenységének gazdaságosságát* ne csak éves szinten értékelje és premizálja, hanem gondoljon annak távlati hasznosságára is (bázisidőszak). A rosszul végrehajtott és az újulat pusztulását okozó véghasználati vágást esetenként nemcsak a mesterséges felújítás többletkiadásai terhelik, hanem azt olyan termőhelyi és növénytársulási regressziók folyamata is követheti, amelyek évtizedekig tartó költséges munkát és felmérhetetlen veszteséget okoznak.

A természetes felújítás és az ebből eredő faállományok gazdasági és biológiai előnyei oly jelentősek, hogy arról lemondanunk teljesen indokolatlan. Hiszem, hogy nincs is olyan szakember hazánkban, aki a fahasználatok koncentrálságának világszerte térhódító módszerének bevezetése során erre gondolna. *A kettő nincs is egymással feltétlenül ellentétben.* Fontos azonban, hogy a koncentrálságnak három tényezőjét: a térben, az időben és a fatömegben való koncentrálságot a helyi adottságoknak megfelelően kombinálják. Szükséges ehhez azonban a fahasználati és erdőművelési célkitűzések eddiginél alaposabb egyeztetése, valamint, hogy a természetes felújítás máig dogmaként kezelt eljárásait fejlesszük, tökéletesítsük. Ezzel kapcsolatban ismertetünk a továbbiakban néhány olyan gyakorlati tapasztalatot, melyek hasznos segítséget nyújthatnak az előrelépésben.

A véghasználatok fokozatosságára való törekvések történelmileg egybeesnek az iparosítás kezdetekor megindult intenzívebb bányászattal, ill. az ezzel kapcsolatos nagyarányú erdőirtással. Jól mutatja ezt, hogy Mária Terézia 1791-ben kiadott erdőfenntartási utasítását nyomon követte 1791-ben Hartig tulajdonképpen első erdőműveléstana („Utasítások erdészek részére a fatenyésztéshez”). Ebben írja le először az ernyős fokozatos felújítógátat, melyet később az eljárások sora követ. Lényegük azonban az a felismerés volt, hogy a tarvágások gyakran olyan hátrányokhoz vezetnek (talajerózió, fafajcserék, klímaromlás), melyek súlyos szakmai és anyagi kárt jelentettek. Az akkor tett megállapítások ma is helytállóak. Szakmai fejlettségünk azonban lehetővé teszi, hogy az egykor általános érvényűnek elfogadott szabályokat a célnak és ésszerűségnek, de főleg a termőhelynek megfelelően differenciáltan alkalmazzuk, és ahol a felújítógát fokozatosságának mellőzése kárt nem okozhat, tarvágást alkalmazhatunk. Így az alábbi esetekben:

1. ahol nincs erózióveszély,
2. ahol az idő állománya gyors levágása nem okozhat elmozdítást,
3. minden természetes erdőtársulás zonális elterjedésének (klímaövének) optimumában a másodéves újulat felett.

Így hazánk Középhegységeiben a kocsánytalantölgyesekben, cseres-tölgyesekben, gyertyános-tölgyesekben. Utóbbiban a tarvágás kedvez az árnytűrő, sekélygyökerű, kiegyenlített klímát igénylő gyertyán visszaszorításának is.

Mivel hazánk bükköseinek többsége extrazonális, a tarvágás oly klimatikus regresszióhoz vezet, amely gyertyánosodással, körisesedéssel, nyíresedéssel járhat. A bükkösök esetében is élhetünk azonban a felújítógát egyes fokozatainak a térben és fatömegben való koncentrálságával, hiszen ez semmiféle erdőművelési hátrányt nem jelent.

Összegezve az elmondottakat megállapíthatjuk, hogy az erdőművelés alapvető szakmai érdekei összeegyeztethetők napjaink és a jövő egyre növekvő gazdaságossági törekvéseivel. Hisz a jövőben az erdőművelési munkák mennyisége tovább nő és üteme országos szinten nem csökken az elmúlt 25 évhez viszonyítva. A IV. ötéves tervben közel 100 000 ha lesz az erdőfelújítás területe (főleg a mezőgazdasági szektorokban), 20 000 ha-ral több, mint az elmúlt időszakban. De nő az erdőművelés jelentősége is. Ennek nem mond ellent az a tény, hogy az erdőgazdaságokban részben azért, mert elfogytak erdőtelepítésre váró területeik, részben a megnövekedett fakitermelés miatt az erdőművelési ágazat termelési értékhányada és azzal együtt nyereséghányada is csökkent.

Az erdőgazdálkodás harmonikus egységét nem fenyegeti veszély. Fontos azonban annak szemléletbeli tisztázása, hogy gazdálkodásunk alapját és tárgyát képező nyersanyagot egy élő üzem, az erdő adja. Ezért a belőle származó nyereséget ne tekintsük úgy, mint csupán a fahasználat, anyagmozgatás, feldolgozás eredményét. A gazdaságos gabonatermesztést sem tekintik a mezőgazdaságban az aratás és a malomipar, hanem a növénytermesztés sikereinek is. Az erdőgazdálkodásban sem természeti adottság a hektáronként aratott fatömeg és annak minősége, hanem széles körű művelési (fatermesztési) tevékenység eredménye, mely lehet jobb, de rosszabb is. Ennek elismerése jelentősen növelné az erdőművelők ambícióját, de felelősségét is, amit azonban biztos vállalnak is!

Д-р Чеснак Э.: ИЗМЕНЕННОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ЛЕСОВОДСТВА В НОВОЙ СИСТЕМЕ НАШЕЙ ЭКОНОМИКИ

Mn ogie считают, что в новой системе управление нашей экономикой специальные точки зрения лесоводства оттесняются на задний план. В противоположность этому, речь может идти только о том, что наша лесоводственная практика во многих деталях областях устарела и прежняя наша система расчетов не стимулирована к более рациональным решениям. Как в лесовыгащивании, так и в лесовозобновлении открывается несколько возможностей для рационализации, при использовании которых основные специальные интересы лесоводства могут согласоваться со все увеличивающимися стремлениями настоящего и будущего времени.

Dr. Csesznák, E.: THE MODIFIED POSITION OF SILVICULTURE IN THE NEW ECONOMIC SYSTEM

Nowadays there are many of the opinion, that silviculture has lost much ground in the new economic directive system. That is, however, not the case. One has to admit, that our silvicultural methods have been in many respect obsolete, and the former financial system did not promote their rationalization. Both in the reforestation, and in tending operations there are many possibilities for rationalizing the work, and by using them the long-term interests of silviculture could be harmonized with the ever-increasing short- and long-term economic requirements.

Az erdősítés jövőjéről

DR. JÁRÓ ZOLTÁN

Az erdész és fokozottan az erdőművelő minden korban azt érezte, hogy ágazatának megbecsülése nem megfelelő. Ez az erdőt szerető szakember jogos, mondhatjuk bátran, hazánkban szükséges sovinizmusa. Az aggodalom az új gazdaságirányítási rendszerben a szokásosnál nagyobb, de nem indokolt. Kétségtelen, hogy az elmúlt évtizedek erdőművelés-centrikus gazdálkodása ma általános fagazdaság jellegűvé vált. Ez az átalakulás a természetes fejlődéssel együtt járt nemcsak nálunk, hanem egész Európában.

Fejlődésről kell beszélni és tudatosulni annak, hogy minden időszak munkáját és eredményét a sajátos adottságaihoz kell viszonyítani még 25 éven belül is. Így elkerülhetjük azt a hibát, hogy több ismeret birtokában az elődök munkáját, vagy saját előző munkánkat igen gyakran korszerűtlennek, sőt helytelennek ítéljük. Jellemző példa, hogy a múltban kívánatosnak tartott ele-